

Asiantuntijalausunto Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) ohjelmaehdotuksesta ja alueellisista siirtymäsuunnitelmista. Lausuntopyyntönumero: VN/630/2022. Lausuntopalvelu.fi
16.8.2022

Suomen ilmastopaneeli

Markku Ollikainen, tiedesihiteeri Marianne Leino, sihteeristö Sally Weaver

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=ce32b6ae-d45c-47dd-b43b-fe671540a948>

Ilmastopaneeli on toimittanut lausunnon lausuntopalvelu.fi:n kautta.

Ilmastopaneelin lausunto on annettu lausuntopyyntönumeron kohtaan "Ohjelmaehdotus". Asiantuntijalausunto sisältää kuitenkin huomioita koskien myös alueellisten siirtymäsuunnitelmien sisältöä. Lausunnossa viitataan myös ympäristöselosteen huomioihin.

Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) ohjelmaehdotus ja alueellinen siirtymäsuunnitelma

JTF:llä vastataan vähähiilisen siirtymän aiheuttamiin sosioekonomisiin ja ympäristöllisiin haittavaikutuksiin työllisyyden ja kestävien aluetalouksien turvaamiseksi. Suomessa JTF-valmistelun perusta on hallitusohjelman kirjaus turpeen energiakäytön puolittamisesta 2030 loppuun mennessä. Turvetoimiala työllistää Suomessa noin 2 500 henkilötyövuotta. Toimialan huomattavan supistumisen välittömät ja välilliset vaikutukset aluetalouksiin ja työllisyyteen ovat merkittäviä. JTF:n tavoitteena on voimistaa ja monipuolistaa elinkeinoja ja sopeuttaa työvoiman kohdentumista alue- ja rakennepolitiikan toimenpitein niillä alueilla, joissa edellytykset muutokseen sopeutumiseen ovat heikoimmat.

Yleisesti ehdotuksesta

JTF-ohjelmaehdotus ei sisällä kovin paljoa kuvailevaa tekstiä. Tämä tekee hankalaksi arvioida erityisesti JTF:n tarjoamien hankkeiden tarjoamia innovatiivisia ratkaisuja energiantuotantoon. Ohjelman alla toteuttavien toimintatyyppien sisältöjä esimerkiksi olisi voitu esitellä hieman enemmän. Ympäristöseloste liikkuu yleisellä tasolla, mikä on osin seurausta aluekohtaisten suunnitelmien yleisyydestä. Johtopäätöksenä ympäristöseloste esittää, että kokonaisvaikutuksiltaan JTF-rahoituksen suunnitelma vastaa sille asetettuihin ympäristötavoitteisiin. Ympäristöselosteessa kiinnitetään kuitenkin huomiota siihen, että lopullisiin vaikutuksiin liittyy merkittävää epävarmuutta, sillä kaikki riippuu siitä, millaisia hankkeita alueilla rahoitetaan.

Ympäristöselosteessa esitetään, että huomiota tulisi kiinnittää myös JTF-rahoituksen kumulatiivisiin kansallisen tason vaikutuksiin, jotka saattavat toimesta riippuen olla ilmaston kannalta positiivisia, tai huonosti toteutettuna jopa negatiivisia (mikäli esimerkiksi turvemaiden ilmastokestävästä jatkokäytöstä ei huolehdita). Ohjelmasta puuttuu selkeä arvio ehdotettujen toimien vaikutuksesta maankäyttösektorin nettonielun kehitykseen. Lisäksi olisi ollut tarpeen arvioida kokonaisvaltaisesti, kuinka paljon ehdotetut hankkeet lisäävät biomassan polttoa ja sen vaikutusta päästöihin ja nieluun.

Tämä lausunto pohjaa Ilmastopaneelin vuonna 2022 julkaistuun raporttiin "Turvemaiden käytön vaihtoehdot hiilineutraalissa Suomessa". Raportti on saatavilla Ilmastopaneelin verkkosivuilla: <https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2022/04/ilmastopaneelin-raportti-2-2022-turvemaiden-kayton-vaihtoehdot-hiilineutraalissa-suomessa.pdf>

Ohjelman tavoitteet ja toteutus alueilla

Suomen osalta JTF-erityistavoitteena on vähintään puolittaa turpeen energiakäyttö vuoteen 2030 mennessä. Tämä tavoite tulee täytetyksi ilman JTF-ohjelmaakin. Päästöoikeuksien korkea hinta on tehnyt

turpeen polton kannattamattomaksi ja monet energiayritykset ovat asettaneet itselleen omia hiilineutraaliustavoitteita, joiden kanssa turpeen käyttö ei ole yhteensopiva. Huoltovarmuuskeskuksen päätös energiaturpeen tilapäisestä varmuusvarastoinnista ei muuttane tätä kuvaa. Ottaen huomioon Suomen edistyvät EU-päästövähennystavoitteet, kansalliset ilmastolakiin kirjatut tavoitteet sekä kansainväliset velvoitteet, Ilmastopaneeli katsoo, että ilmaston kannalta keskeisiksi tavoitteiksi siirtymän kannalta kuuluvat sen varmistaminen, että

- turpeen energiakäyttö päättyy kokonaan vuoteen 2030 mennessä,
- turvetuotantoalueiden jälkikäyttö järjestetään ilmastollisesti kestäväällä tavalla,
- energiaturvetta korvataan pääsääntöisesti edistyksellisillä polttoon perustumattomilla ratkaisulla, ja
- turpeen muuhun nykykäyttöön (kasvuturve ja kuivikkeet) kehitetään korvaavia ratkaisuja.

Samalla tuettavien hankkeiden olisi edistävä innovatiivisia ratkaisuja energian tuotantoon ja käyttöön. On huolestuttavaa, että JTF-aluesuunnitelmissa huomio ei ole polttoon perustumattomien ratkaisujen etsimisessä. Näitä ilmeisesti rahoitettaisiin ennen kaikkea oikeudenmukaisen siirtymän kahden muun rahoituspilarin kautta. Alueellisissa suunnitelmissa olisi kuitenkin tarpeen avata myös, mitä toimia alueella nähtäisiin keskeisinä polttoon perustumattomien ratkaisujen kehittämisessä. Nämä ratkaisut ovat keskeinen osa siirtymää ja mahdollistavat kansallisella tasolla ilmaston kannalta tärkeitä kumulatiivisia vaikutuksia ja edistävät energiatehokkuutta.

JTF-ohjelmaa ohjaa ”ei merkittävä haittaa” eli DNSH-periaatteen toteuttaminen, mikä tarkoittaa, ettei JTF-tuilla voida tukea toimintaa, joka aiheuttaa merkittäviä ympäristöhaittoja. Näitä ovat esimerkiksi maaperäpäästöjen kasvattaminen, maankäyttösektorin nettonielun pienentäminen tai vesistöjen tai monimuotoisuuden tilan heikennykset. Tämän periaatteen toteutumisen varmistaminen tulee tehdä kaikilla alueilla rahoitusta myönnettäessä jokaisen hankkeen osalta. Alueellisten suunnitelmien tulisi olla linjassa maakuntien ja kuntien ilmastosuunnitelmien kanssa.

Rahoitettavat toimintatyypit

1. Pk-yritysten kasvu, kansainvälistyminen ja innovointivalmiudet (ml. liiketoiminta- ja markkinointiosaaminen), toimintaa uudistavat ja tuottavuutta lisäävät investoinnit sekä tuotteiden, palveluiden ja tuotantomenetelmien kehittäminen;
2. Elinkeinoelämälähtöinen innovaatiotoiminta ja TKI-yhteistyö; yritysten ja tutkimuksen yhteishankkeet;
3. Uusi tai uudistuva liiketoiminta, (ml. yritysverkostojen kehittäminen, yrityskehittämö- ja hautomomallit) sekä yritysten jatkuvuus omistajavaihdoksiin;
4. Turvesektorin yrittäjien ja turvesektorin muiden toimijoiden osaamisen ja valmiuksien kehittäminen mm. puunkorjuun ja turvesoiden ennallistamisen aloilla uuden liiketoiminnan mahdollistamiseksi;
5. Uudelleen koulutus ja uusien taitojen hankkiminen; ensisijainen kohderyhmä turvesektorilta työttömiksi jääneet tai työttömyysuhanalaiset erityiskohteena nuoret;
6. Uudet innovaatiot turpeen korvaamiseksi ja turpeen uudet innovatiiviset käyttömuodot;
7. Uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden uudet ratkaisut ja TKI;
8. Pk-yritysten bio- ja kiertotalouskonseptit;
9. Turvetuotannosta poistuvien soiden ennallistaminen sekä selvitykset ja pilotoinnit niiden ennallistamisen ja jälkikäytön edellytyksistä ja mahdollisuuksista; kattaa myös turvetuotannosta poistuvien soiden yhteydessä olevat vesistöalueet, mikäli niiden kunnostamisen tarve liittyy turvetuotannon loppumiseen;
10. Polttoon perustuvan ja perustumattoman teknologian lisäinvestoinnit, toteutetaan oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin pilareiden II ja III kautta, joita ei arvioida osana JTF ympäristöarviointia.

Toimintatyyppien 1-3 osalta keskeistä on, että rahoitus kohdentuu varmuudella DNSH-periaatteen mukaiseen toimintaan ja toisaalta parhaimmillaan sellaiseen, joka aidosti vie vähähiilistä siirtymää eteenpäin. Ympäristöselosteen mukaan maakunnat pyrkivät JTF-tuella edistämään kestävä metsätaloutta. Metsätaloutta ja osaamista metsätaloudessa ei edistetä yksinomaan toimintatyyppissä 1, vaan rahoitusta ohjautuu metsätalouteen myös muiden toimintatyyppien kautta. Kansallisella tasolla siirtymä pois turpeenkäytöstä luo painetta metsäbiomassan käytön lisäämiselle Siksi JTF-toimien tulisi olla sellaisia, jotka eivät lisää päätehokkuutta vaan edistävät aidosti sekä taloudellisesti että ekologisesti kestävä metsänhoitoa ja voimistavat metsien kasvua. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi metsälannoitus, kunhan ehkäistään

vesistövaikutukset, nuoren metsän hoito metsien kasvua pitkällä aikavälillä edistävällä tavalla sekä suometsien käsittelytapojen muutokset pois ojitukseen ja hiilen vapautumiseen perustuvasta uudistamisesta.

Toimintatyyppiin 6 alla ei pitäisi rahoittaa lainkaan uusia käyttökohteita turpeelle. Sen ei voida katsoa olevan DNSH-periaatteen mukaista toimintaa – vaikka käyttökohde olisi parempi kuin energiapoltto, turpeen käyttö väistämättä lisää maaperäpäästöjä. Sen sijaan panostukset tulisi ohjata kiireesti turvetta korvaavien raaka-aineiden käyttöön ottoon ja siihen liittyvään tutkimus-, yritys- ja innovaatiotoimintaan.

Toimintatyyppien 7 ja 8 osalta kiertotaloutta edistävät toiminnot ovat kannatettavia, mutta erityistä huomiota tulee kiinnittää biomassan käytön kestävyysvarmistamiseen. Ympäristöselostekin kiinnittää huomiota siihen, että useissa alueellisissa suunnitelmissa energiaturpeen vähenemistä sekä sen aiheuttamia työllisyysvaikutuksia pyritään paikkaamaan luomalla uutta kasvua ja liiketoimintaa bioenergiatuotannossa, lähinnä metsäbiomassan polton lisäämistä sähkön- ja lämmöntuotannon tarpeisiin. Ympäristöselosteen mukaan toimintatyyppiin 8 tuki on aluesuunnitelmissa yhdistetty sekä uusien biopohjaisten materiaalien tuotantoon sekä bioenergian tuotantoketjujen edistämiseen ja kehittämiseen. Seloste suosittaa, että näissä tukimuodoissa noudatettaisiin kestävä liiketoiminnan kriteerejä. Huomiota tulee kiinnittää siihen, riittävätkö nämä DNSH-periaatteen toteutumiseksi.

Lausuntopalvelussa toistuvat vaatimukset puuraaka-aineen saatavuuden lisäämisen saamisesta JTF-tukikelpoiseksi. Keskeiseksi nousee jälleen kokonaiskuva siitä, kuinka paljon ilmastokestävää, eritoten puupohjaista biomassaa lopulta on saatavilla. Tätä tulee peilata erityisesti viimeaikaisten nielukehitysten valossa sekä kiristyvän raaka-ainekilpailun takia Venäjän energia- ja puuntuonnin loputtua.

Toimintatyyppillä 9 tuetaan turvetuotannosta poistuvien soiden ennallistamista, turvetuotannon yhteydessä olevien vesistöalueiden kunnostamista ja selvityksiä ennallistamisen ja muiden jälkikäyttömuotojen edellytyksistä ja mahdollisuuksista. Näillä on potentiaalisesti hyvinkin suoria vaikutuksia päästöihin. Tässä olisi erityisen tärkeää varmistaa, että kaikille turvetuotannosta poistuville maa-aloille tehdään jälkikäsitteilytoimia, joilla estetään turpeen hajoaminen. Tehokkain jälkikäytön tapa alueille, jossa turvetta on vielä jäljellä, on vettäminen ja joko ennallistamisen tai kosteikkoviljely. Näitä toimia perustelee myös valmistelussa oleva EU:n ennallistamisasetuksen valossa olisi tarpeellista, että jo JTF-toimissa valmistaudutaan uudistuviin tavoitteisiin.

Toimintatyyppiin 10 osalta on valitettavaa, ettei alueellisiin suunnitelmiin tai ympäristöselosteeseen ole sisällytetty polttoon perustumattomien ratkaisuiden edistämiseen tähtäviä toimia. Näiden edistäminen (yhdessä turvemaiden järkevän jälkikäsitteilyn ja turvetta korvaavien tuotteiden kehittämisen kanssa) on ilmaston kannalta siirtymässä kaikkein keskeistä. Sen sijaan polttoon perustuvan teknologian investoimiseen ei tulisi ohjata rahoitusta – sen ei voida katsoa olevan DNSH:n mukaista käyttöä.